

K projektové výuce odborného cizího jazyka

*Dana Bednářová**

Úvodem

Neustále se zvyšující nároky na jazykovou kompetenci odborně kvalifikovaných ekonomů nutí učitele cizích jazyků zamýšlet se nejen nad obsahovým profilem výuky, ale rovněž nad formami a metodami, pomocí nichž lze zefektivnit proces osvojování cizího jazyka v souladu s požadavky společenské praxe. Tradiční výuka, která vnímá žáka či posluchače spíše jako objekt učebního procesu, probíhá často v podmínkách vzdálených reálné sociální komunikaci, v lepším případě v podmínkách více či méně zdařile simulujících takovou situaci. V posledních letech se do výuky cizích jazyků zásadním způsobem promítá rychlý rozvoj moderních informačních technologií, které vnášejí do výuky komplexní autenticitu odborného jazykového projevu, reálného prostředí i věcné informace. Multimediální prostředky, výuka online, e-learning a jiné interaktivní formy výuky navíc též přispívají k individualizaci postupů při osvojování cizího jazyka. Tím se mění postavení recipienta z víceméně pasivního objektu v aktivnější subjekt cizojazyčné výuky, který se spolupodílí na procesu vlastního vzdělávání. V praxi se to například projevuje nárůstem podílu řízeného samostudia s využitím informačních technologií, a to zejména v rámci odborné jazykové přípravy na vysokých školách.

Využívání moderních technologií samo o sobě však ještě neznamená efektivnější dosahování cílů výuky odborného jazyka. V souladu s požadavkem komunikativní orientace výuky je třeba uplatňovat hlavně takové metodické postupy, které umožňují překlenout mezeru mezi učební komunikací (kvazikomunikací) a komunikací reálnou, která je součástí skutečné sociální interakce (Jelínek, 2001). Využití internetu při webových rešerších či výukového multimediálního programu s ekonomickou tematikou se nesmí stát samoúčelným cílem, ale prostředkem (nikoli jediným či hlavním) při utváření potřebné odborné jazykové kompetence.

V této souvislosti je nutno znovu zdůraznit oprávněný požadavek, aby se posluchač stal aktivním subjektem odborné jazykové přípravy, která by měla reagovat na jeho současné i budoucí potřeby, profesní zájmy a preference. Toho lze dosáhnout systematickým a záměrným spojováním výuky jazyka s reálnými, nikoli jen simulovanými komunikativními situacemi. Zajímavou možností je v tomto ohledu využití prvků projektové výuky, která nachází své uplatnění i při rozvíjení odborné jazykové kompetence, jak o tom svědčí poznatky z praxe (Cagáňová – Rusková, 1997).

1. Projektová výuka

Ačkoli při vymezení pojmu projektová výuka nepanuje plná shoda, jak upozorňuje Huth (1993), lze ve všech definicích nalézt styčné body. Jedná se o výuku, která rozvíjí jazykovou kompetenci prostřednictvím práce na projektech, které mají úzký vztah k reálné komunikativní interakci a současně reflektují autentické zájmy a potřeby žáků či studentů. Ti se stávají hlavními aktéry učebního procesu, neboť sami vytýčují cíle projektu, navrhuje způsoby jeho řešení, stanovují časové rozvržení, realizují konkrétní činnosti, samostatně prezentují výsledky projek-

* PaedDr. Dana Bednářová; Katedra německého jazyka, Fakulta mezinárodních vztahů, Vysoká škola ekonomická v Praze. bednar@vse.cz

tu a v neposlední řadě i hodnotí výsledky své vlastní práce. Projektová výuka tak přestává být pouhou učitelem řízenou simulací komunikativní situace, nýbrž se stává příležitostí setkat se s jazykem v situaci příznačné pro skutečnou sociální interakci, a to zejména v případě, kdy je zpracování projektu vázáno na přímý kontakt s rodilými mluvčími, kulturou země nositelů jazyka, práci s autentickými zdroji všeho druhu apod. Projektová výuka navíc zásadně mění postavení studujícího v aktivní subjekt, který si osvojuje nejen jazyk sám, ale v komunikativně zakotvené situaci i způsoby a metody jeho osvojování a současně rozvíjí schopnost sebereflexe vlastní jazykové kompetence. ... *kommunikative Aktivitäten führen zur Entwicklung von Kommunikationsfähigkeiten, der Gebrauch der fremden Sprache beim Experimentieren und Forschen über die fremde Sprache führt zu Sprachbewusstheit (language awareness), und schließlich führt der Gebrauch der fremden Sprache bei der Evaluation der eigenen Lernprozesse zu Sprachlernbewusstheit (language learning awareness). Erst die Gesamtheit dieser drei Teilkompetenzen macht die fremdsprachliche Sprachfähigkeit (language proficiency) aus.* (Rüschhoff, Wolff 1999).

Projektovou výuku lze samozřejmě s úspěchem využít i v odborné jazykové přípravě budoucích ekonomů, protože představuje ideální možnost, jak prohloubit provázanost studia s praxí a skloubit teoretické vzdělávání s praktičtějšími a samostatnějšími formami práce vysokoškolských posluchačů.

2. Studentské odborné exkurze

Prvků projektové výuky bylo využito při pořádání studentských odborných exkurzí, které Katedra německého jazyka VŠE organizuje v rámci programů bilaterální spolupráce ve vědě a vzdělávání s rakouskými či německými partnery. Od roku 2002 se např. každoročně konaly týdenní studentské exkurze do Vídně, zaměřené vždy na konkrétní odbornou ekonomickou problematiku, např. podniková ekonomika a logistika, marketing cestovního ruchu, mezinárodní vztahy v Evropské unii aj. Podobné exkurze spojené s pobytem v zemi nositelů jazyka samy o sobě představují reálnou komunikativní situaci a jejich odborné zaměření poskytuje příležitost k rozvíjení odborné jazykové kompetence v autentickém kontextu. Program těchto exkurzí zahrnoval celou škálu aktivit – od přednášek a seminářů na partnerské univerzitě přes návštěvy firem, podniků, veřejných a soukromých institucí až po zpracování a prezentaci vlastních studentských projektů k dané problematice.

Modelovým příkladem se v oblasti využití projektové výuky stal projekt v rámci programu Aktion „Tourismusland Österreich – Inspiration für Tschechien“, který si kladl za cíl seznámit účastníky s úrovní a rozvojem turistických služeb v Rakousku a činností nejrůznějších poskytovatelů služeb cestovního ruchu.

Celý projekt probíhal v několika etapách. Počáteční přípravná fáze zahrnovala seznámení s problematikou cestovního ruchu a vytvoření studentských pracovních skupin. V rámci těchto skupin pak posluchači tematizovali a formulovali své projektové záměry a stanovili si způsoby a postupy řešení zvoleného problému.

V následující etapě proběhla pětidenní exkurze do Vídně, spojená s přednáškami a semináři na téma cestovního ruchu na Wirtschaftsuniversität Wien, s návštěvami a besedami u nejrůznějších firem a institucí, které poskytují služby cestovního ruchu, a samozřejmě i s bezprostřední zkušeností návštěvníka této turistické metropole. Pobytu ve Vídni posluchači využili zejména pro získání informací a podkladových materiálů, pro rešerše odborné literatury, provedení naplánované ankety a jiných aktivit, potřebných pro následné zpracování jejich vlastních projektů.

Během třetí přibližně tříměsíční fáze posluchači zpracovávali získaný materiál a připravili prezentaci pěti skupinových projektů na různá témata z oblasti marketingu rakouského cestovního ruchu. Poslední závěrečnou fází představovala vlastní prezentace projektů a jejich vyhodnocení. Jako formu výstupu zvolili studenti např. vytvoření tematických webových stránek, prezentace PowerPoint k dané problematice, shrnutí výsledků internetových rešerší či zpracování posteru. S výsledky projektů se mohli seznámit i další zainteresovaní posluchači na webových stránkách VŠE.

3. Přínosy projektové výuky odborného cizího jazyka

Následující přehled je pokusem o shrnutí přínosů projektové výuky z hlediska naplňování základních jazykových i mimojazykových cílů výuky odborného cizího jazyka (na příkladu výše popsaného projektu).

3.1 Lingvistické cíle

V poněkud zjednodušeném vyjádření můžeme za komunikativní cíl výuky odborného jazyka označit komplexní rozvoj všech cílových řečových dovedností v souladu s požadovanou odbornou jazykovou kompetencí posluchače. Jak už bylo naznačeno výše, projektová výuka umožňuje využít prvků autentické komunikativní interakce ve všech jejích aspektech.

Při rozvíjení dovednosti **poslechu s porozuměním** jako relativně samostatné cílové dovednosti i jako komplementární složky dialogického aktu měly pro studující význam zejména návštěvy odborných univerzitních přednášek a seminářů, přednášek a marketingových prezentací v navštívených firmách a institucích cestovního ruchu. Rozvoj této dovednosti byl podporován využíváním multimediálních prvků, které jsou v současnosti běžnou součástí prezentace firem. Poslech s porozuměním byl rozvíjen i při poznávání nabídky a úrovně turistických služeb – například při výkladu průvodce během prohlídky turistické pamětihodnosti, při získávání informací v turistických infocentrech či při hodnocení informačního systému v hromadné dopravě apod.

Při rozvoji receptivní dovednosti **čtení s porozuměním** je klíčový kontakt s autentickými, tj. didakticky neadaptovanými textovými i doplňkovými obrazovými materiály a zdroji. Posluchači pracovali s odbornou literaturou nejrůznějšího druhu – zejména s odbornými monografiemi a periodiky, prováděli rešerše odborných webových zdrojů, využívali i materiály komerčního charakteru, např. informační a reklamní materiály apod. Práce s podobnými zdroji informací si vyžadovala používání odborných slovníků, případně jiných jazykových příruček.

Dovednost odborného **ústního projevu** v podobě jak monologické tak dialogické našla své uplatnění zejména při četných besedách a diskusích s odborníky během návštěv v institucích cestovního ruchu. Zajímavým druhem komunikace bylo dotazování u odborné i laické veřejnosti při provádění ankety, pomocí níž posluchači získávali informace a data pro svůj projekt. Prezentace projektů pak představovala nácvik převážně monologického odborného projevu v cizím jazyce.

Rozvíjení produktivní dovednosti **písemného projevu** bylo podporováno aktivitami jako je pořizování písemných poznámek v průběhu přednášek a prezentací či písemných záznamů při rešerších odborné literatury. Písemnou produkci svého druhu představovalo sestavení písemné hodnotící zprávy o exkurzi pro potřeby jednatelství programu Aktion. Stěžejní aktivitou se však stalo zpracování výstupu projektu, které mělo např. podobu česko-německé webové srovnávací prezentace „Städtetourismus Wien & Prag“, zprávy o průzkumu a výsledcích provedené ankety (téma „Image der tschechischen Touristen in Österreich“), prezentací PowerPoint (téma „Wien

als Reiseziel für junge Touristen“ a „Präferenzen der österreichischen Touristen“) či podobu posteru (prezentace exkurze samotné).

3.2 Extralingvistické aspekty

Osvojování jazyka jako nástroje dorozumění je neodmyslitelně spjata s poznáváním země a kultury (v nejširším slova smyslu) nositelů jazyka, tj. s celým mimojazykovým kontextem. Přínos projektové orientované výuky spočívá v tom, že studující sám vztahuje svůj učební proces k autentické realitě, v daném případě na základě svých praktických profesních potřeb a preferencí.

V oblasti **poznávacích (informativních) cílů** výuky stojí v popředí odborně zaměřená témata projektů, která umožňuje osvojování nejen odborné cizojazyčné terminologie, ale též reálií a lingvoreálií daného oboru. Kontakty s odborníky prohlubují a rozšiřují vhléd do studovaného oboru o zahraniční zkušenosti, získávané přímo prostřednictvím cizího jazyka. Úzkou souvislost jazykových a mimojazykových aspektů lze dokumentovat na konkrétním příkladu seznamování s rakouskou varietou spisovné němčiny, např. při osvojování austriacizmů z oblasti hotelnictví a gastronomie, podpořeného návštěvou typicky rakouského gastronomického zařízení.

Projektová výuka se vyznačuje značným potenciálem při rozvíjení celé škály mimojazykových dovedností studujících a má tedy velký **formativní** význam. Při zpracování projektů se studenti učí základům výzkumné práce, rozvíjejí myšlenkové operace např. analýzy, syntézy, generalizace, využívají induktivních i deduktivních postupů apod. Při zpracování skupinových projektů lze využít vnitřní skupinové dynamiky a podporovat tak rozvoj potřebných a žádoucích sociálních dovedností a interpersonálních vztahů jako jedné z klíčových dovedností úspěšného odborníka. Netradiční forma výuky svým emocionálním nábojem posiluje motivaci, a tím i vztah k cizímu jazyku a celé mimojazykové realitě. Z psycholingvistického hlediska je přínosné odbourávání jazykového ostychu, posilování jazykové sebedůvěry při úspěšném zvládnutí reálné komunikace v autentickém prostředí.

Za zvláštní zmínku stojí rozvoj dovedností reflektovat výsledky své vlastní práce a prezentovat je rozmanitým způsobem v cizím jazyce, ať už v písemné či ústní formě. Zvláště v odborném kontextu nabývá tato schopnost na důležitosti, protože často rozhoduje o další profesionální kariéře.

Projektová výuka může mít pro studujícího i velmi pozitivní **praktické** dopady. Pomáhá mu se lépe orientovat ve studovaném oboru a usnadňuje mu tak lépe profilovat další studium v souladu s jeho specifickými zájmy. Kontakty, navázané při zpracování projektu, mohou vyústit v konkrétní pracovní nabídku, jak se tomu stalo v případě turistické marketingové agentury Österreich Werbung, která zainteresovaným studentům nabídla pracovní stáž ve své pražské filiálce.

Závěr

Projektová výuka představuje jednu z možností, jak zvýšit efektivitu učebního procesu při osvojování odborného cizího jazyka. Ačkoli je poměrně obtížné objektivně vyhodnotit nárůst efektivnosti výuky jako celku či dokonce „kvantifikovat“ přínos projektové výuky jako takové, je nepochybné, že již samotné pojetí studujícího- účastníka projektu jako aktivního subjektu vzdělávání umožňuje lépe respektovat jeho specifické potřeby a zájmy. Z praktického pohledu to znamená přesunutí těžiště řady aktivit ve výuce odborného jazyka. Podobná úvaha se stává

výzvou k zamyšlení nad dalšími formami a metodami projektové výuky a jejich začleněním do komplexního systému výuky odborného jazyka na vysokých školách. Bezpochyby to přináší zvýšené nároky na přípravu a realizaci takového typu výuky, avšak celkový efekt zvláště v delší perspektivě vysoce převažuje nad vynaloženým úsilím.

Literatura

- [1] JELÍNEK, S.(2001):*K učební a reálné cizojazyčné komunikaci*. Cizí jazyky, 2001–2002, roč. 44, č. 1, s. 3–5.
- [2] CAGÁŇOVÁ, D. – RUSKOVÁ, D.(1997): *Projektová metoda ve vyučování anglického jazyka*. Cizí jazyky, 1997–1998, roč. 41, č. 1–2, s. 16–18.
- [3] HUTH, M. (1993): *Welche Möglichkeiten bietet projektorientierter Unterricht für die Entfaltung der sprachlichen Fähigkeiten*. Info DaF, roč. 1993, č.4, s. 414–427.
- [4] RÜSCHOFF, B. – WOLFF, D.(1999): *Ein Modell fremdsprachlichen Lernens*. In *Fremdsprachenlernen in der Wissensgesellschaft*. Ismaning, Max Hueber Verlag, 1999, s. 54–67.

K projektové výuce odborného cizího jazyka

Dana Bednářová

Abstrakt

Stat' pojednává o využití prvků projektové výuky při osvojování odborného cizího jazyka, jejichž uplatnění podstatně zvyšuje efektivnost učebního procesu. Projektová výuka rozvíjí odbornou jazykovou kompetenci v úzké vazbě na reálnou komunikativní interakci při současném respektování autentických profesních potřeb a preferencí studujících. Příspěvek shrnuje přínosy projektové výuky z hlediska naplňování stěžejních jazykových i extralingvistických cílů odborné jazykové přípravy budoucích ekonomů.

Klíčová slova: projektová výuka; odborný jazyk; výuka cizích jazyků.

Název anglicky

Abstract

This essay describes the application of project teaching aspects concerning a foreign language terminology acquisition. The application of these aspects increases significantly the efficiency of the learning process. Project teaching develops foreign language terminology skills together with the actual speaking interaction; at the same time professional needs and preferences of students are respected. This paper summarises the benefits of project teaching where it meets fundamental language and extra linguistic requirements set by professional terminology training for future economists.

Key words: project teaching; professional terminology; teaching of foreign languages.